

"רעידת אדמה פדגוגית": זהותם המקצועית של מורים בעידן הבינה המלאכותית היוצרת

פרופ' שוש לשם ופרופ' תמי זייפרט

מכללת סמינר הקיבוצים, תל אביב

כנס מיט"ל ה-24 | 15 יולי 2026

שאלת המחקר

כיצד מורים חווים ומפרשים את שילוב הבינה המלאכותית ביחס לתפקידיהם המקצועיים, לערכיהם, ולזהותם המקצועית?

הפער המחקרי

בעוד שיח לגבי מדיניות ומחקר התמקדו בעיקר בפוטנציאל של בינה מלאכותית לשפר יעילות, התאמה אישית ותוצרי למידה, ניתנה תשומת לב מועטה יחסית לאופן שבו מורים עצמם חווים ומפרשים שינוי זה בחיי היומיום המקצועיים שלהם.

המחקר

ממלא פער זה באמצעות בחינת האופן שבו מורים מעניקים משמעות לשילוב בינה מלאכותית בהוראתם, תוך התמקדות בהשלכות על זהותם המקצועית. במקום לראות באימוץ הבינה המלאכותית סוגיה טכנית או התנהגותית בלבד, המחקר ממשיג אותו כהליך של יצירת משמעות ומשא ומתן זהותי, המתקיים בתוך הקשרים מוסדיים ותרבותיים מסוימים.

מסגרת תיאורטית

זהות מקצועית של מורים

- זהות כמבנה דינמי ומתפתח – מתעצבת דרך קהילות מקצועיות (Wenger, 1998) וחוויות פגיעות בתנאי שינוי (Lasky, 2005).
- הבדלים בין שלבי קריירה: ותיקים נוטים לחוות שינוי כאיום על מומחיות מצטברת ו (Day et al., 2006-)
- שילוב טכנולוגיה כרוך עמוקות בזהות ובמערכות אמונה (Carrillo & Flores, 2018).
- שילוב בינה מלאכותית הוא תהליך רגשי הכולל "עבודת זהות" מתמשכת (Zembylas, 2003).

בינה מלאכותית בחינוך

- מעבר מהוראה מתוכנתת למערכות בינה מלאכותית יוצרת המתאפיינת בגמישות, יצירתיות ויכולות אינטראקטיביות (Mishra et al., 2023).
- AI כ"שותפה להוראה" – מעלה שאלות על סמכות פדגוגית וגבולות מומחיות המורה (Ouyang & Jiao, 2021).
- יעילות הבינה המלאכותית תלויה בסוכנות המורה, בתשתיות ובתכנית הלימודים (Crompton et al., 2022) (Holmes et al., 2023).
- עמדה אמביוולנטית: הכרה ביתרונות לצד חששות אתיים – פלגיאט, אוטונומיה (Kashif et al., 2025).
- שילוב מוצלח תלוי פחות במיומנות טכנית ויותר ב"הלימה פדגוגית" – המידה שבה הבינה המלאכותית תומכת בערכים המקצועיים של המורים (Filiz et al., 2025).

גישת המחקר: ניתוח פנומנולוגי פרשני (IPA)

(IPA — Interpretative Phenomenological Analysis)

Smith et al., 2009

המשתתפים

15 אנשי חינוך (14 נשים, גבר 1).
דגימה מכוונת.

כלי המחקר

ראיונות עומק חצי-מובנים (25-45 דקות).

שנות ניסיון

1-48 שנים.
(חציון: ~20 שנים).

גילאים

25-72 שנים.

ממצאים: חמש תמות מרכזיות

3. ערעור והגדרה
מחדש של
מומחיות מקצועית.

2. חששות פדגוגיים
ואתיים.

1. בינה מלאכותית
ככלי לשוויון
ולהתאמה אישית.

5. אילוצים והקשרים
מערכתיים.

4. אמביוולנטיות
רגשית מתמשכת.

* כל התמות קשורות זו בזו ומשקפות תהליכים עמוקים של זהות מקצועית ומשמעות רגשית.

בינה מלאכותית ככלי לשוויון ולהתאמה אישית

הבינה המלאכותית ככלי המאפשר הוראה מותאמת וגמישה יותר: יצירת גרסאות שונות של טקסטים, התאמת משימות לרמות שונות ומתן משוב אישי. יכולת זו נתפסה כבעלת ערך מיוחד בכיתות הטרוגניות ואף כקידום של צדק חינוכי.

”

הבינה המלאכותית נותנת לכל תלמיד את הטקסט ברמה שלו – זה מה שחלמתי עליו שנים. אבל אני מפחדת שיום אחד הם לא יצטרכו אותי אותי בכלל

”

"אני לא יכולה
לדעת אם הוא
כתב את זה או
שהמכונה כתבה.
הערכה הפכה
לבלתי אפשרית"

2. חששות פדגוגיים ואתיים

חששות בנוגע ליושרה אקדמית,
תלות של תלמידים ופרטיות מידע

ה"קופסה שחורה" שמייצרת
תוצרים ללא הסבר ברור -
מחריף את תחושת
אי-הנוחות האפיסטמית:
המורה מפסיד לא רק את
מרכזיותו כמקור ידע, אלא
גם את יכולתו לבחון
בביקורתית את הכלי שהוא
מצופה לעבוד אתו.

3. ערעור והגדרה מחדש של מומחיות מקצועית

הבינה המלאכותית מאתגרת את
תפיסת המורה כמקור ידע מרכזי,
ומאלצת הגדרה מחדש של תפקיד
מקצועי שנבנה לאורך שנים.

”

כן, הטכנולוגיה משנה את תפקיד המורה, ולא כל השינוי הזה מוצא חן בעיניי. אבל אני מנסה

4. אמביוולנטיות רגשית ומתמשכת

התלהבות וחרדה, ולעיתים קרובות שני הרגשות בקרב אותו מורה. **זהות כפולה** - מאיימת וגם משחררת. הצמד "**מנסה**" ו"**לא מוצא חן בעיניי**" מגלם את **האמביוולנטיות**: ויתור חלקי על העמדה הרגשית מבלי לוותר על הביקורת.

5. אילוצים והקשרים מערכתיים

שילוב הבינה המלאכותית אינו מתרחש בוואקום: הוא מעוצב על ידי תשתיות, נגישות, ומדיניות מוסדית.

”

תלמידים שיש להם גישה למחשבים חזקים, לאינטרנט מהיר והורים שיכולים לסייע להם ללמוד כיצד להשתמש בבינה מלאכותית באופן יעיל, יפיקו ממנה תועלת רבה יותר מתלמידים שאין להם משאבים אלה. הפער הדיגיטלי הוא איום ממשי.

”

שחרור ← איום

השיח הזהותי והדיאלקטיקה

המתח בין שחרור מ"עבודה שחורה" לבין איום על הזהות המקצועית חצה את כל קבוצות המשתתפים, ללא קשר לוותק או לאוריינות טכנולוגית.

- **פגיעות מקצועית:** מתרחשת ברגע שמורה מגלה כי מיומנויות הליבה שעליהן בנה את זהותו המקצועית אינן עוד בלעדיות לו.
- **זהות כפולה ומתחים רגשיים:** הבינה המלאכותית נתפסת בו-זמנית כמשחררת (מפחיתה עומס) וכמאיימת (מטשטשת את ייחודיות התרומה האנושית). חרדה אתית והתלהבות פדגוגית דרות בכפיפה אחת.

תלות קוגניטיבית ואובדן התהליך

המורים אינם חרדים רק מתוצרי הלמידה ומיושרה אקדמית – החשש העמוק הוא מהיעלמות התהליך. המאבק הקוגניטיבי, הניסוי והטעייה, בניית הבנה הדרגתית נתפסים כעצם ליבת ההוראה.

עבודת זהות לאורך הקריירה

3. מורים ותיקים:

סבירות גבוהה לאמביוולנטיות עמוקה והתנגדות, הנובעת ממשבר של ערכים מושרשים ופגיעה במומחיות שנצברה.

2. מורים בשלב האמצעי:

הבינה המלאכותית מהווה גורם מערער. עבודת הזהות דורשת בחינה מחדש של הרגלים, ערכים ופרקטיקות עבודה שהתבססו.

1. מורים מתחילים:

הזהות המקצועית עדיין מתפתחת. אימוץ הכלים החדשים נחוה כקליטה זורמת ויחסית חלקה אל תוך ה"אני" המקצועי.

תרומות תיאורטיות: מושגים זהותיים לעידן ה-AI

01

פעולת ביסוס-עצמי מתמשכת

המאמץ הפעיל והמתמיד של המורים לאשר את ערך תרומתם. זהו מצב כרוני של אי-ודאות הדורש אישור מחדש תמידי של המומחיות במציאות טכנולוגית משתנה.

02

חרדת זהות מסדר שני

אי-נוחות מקצועית שאינה נוגעת לכשירות טכנית, אלא לשאלה האם תרומת המורה נותרת גלויה ובעלת משמעות כשמערכות יכולות לייצר את תוצרי ההוראה. זהו משבר של משמעות, לא הישרדות.

03

סירוב אפיסטמולוגי עקרוני

דחייה של טכנולוגיה שאינה נובעת מחוסר ידע או פחד, אלא מושתתת על תפיסת ידע מגובשת ועמוקה. זוהי עמדה מקצועית שיח מהותי על המחיר הפדגוגי, ולא עוד הכשרה טכנית.

השלכות לפרקטיקה ולמדיניות

פיתוח מקצועי זהותי

מעבר מסדנאות טכניות (איך ללחוץ על הכפתור) לתמיכה זהותית מתמשכת.
יצירת מרחב לעיבוד מתחים ערכיים ורגשיים בתוך הפרקטיקה הכיתתית.

תמיכה מותאמת שלב קריירה

מתן מענים דיפרנציאליים: גמישות למתחילים, בחינת הרגלים לשלב האמצע, והכרה ב"סירוב אפיסטמולוגי עקרוני" כעמדה כעמדה לגיטימית אצל מורים ותיקים.

מדיניות שוויון גישה

מניעת "הפיצול הדיגיטלי מסדר שני". בבתי ספר מוחלשים ה-AI עלולה להגביר פערים בהיעדר תשתית וזמן.

במקום לשאול האם מורים 'מוכנים' לבינה המלאכותית – רצוי לשאול: כיצד מערכות חינוך יכולות לתמוך בהם בתוך המורכבות?

תודה על ההקשבה.

פרופ' שוש לשם
shosh-l@zahav.net.il

פרופ' תמי זייפרט
tami.Seifert@smkb.ac.il

מכללת סמינר הקיבוצים